
СТАН СИСТЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олег Ольховий

Резюме. *Оценена ефективність процесу підготовки військових фахівців в аспекті впливу системи фізичного виховання вищого освіти на основі п'ятирічного формуючого педагогічного експерименту з ціленаправленим використанням експериментальної професійно орієнтованої технології набуття організаційно-управлінських умінь. Результати дослідження демонструють збільшення (на 0,32 бала) інтегральної оцінки готовності випускників вищої школи до управління фізичною підготовкою в підрозділах озброєних сил.*

Ключевые слова: *інтегральна оцінка, управління, фізична підготовка, юнаки.*

Summary. *Effectiveness of military experts training was evaluated in terms of impact of physical training system in higher education based on the fifth-years formative pedagogical experiment with goal-oriented use of experimental professionally oriented technology for teaching youth organizational managerial skills. The results of the study demonstrate an increase (0.32 points) in integrated score of the readiness of military graduates to manage physical training in military divisions.*

Key words: *integral estimates, management, physical training, youth.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що показники рівня фізичної підготовленості випускників є об'єктивним критерієм діагностики функціонування всієї системи фізичного виховання вищої освіти, у тому числі її організаційних засад, методик викладання та відношення тих, хто навчається, до фізичного виховання як навчального предмету [1, 3, 4, 12].

Необхідність об'єктивного дослідження рівня готовності майбутніх військових фахівців до здійснення управління фізичною підготовкою (ФП) у підпорядкованих військових підрозділах за підсумками функціонування чинної та застосування експериментальної програм ФП у стінах вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) спонукало проведення даної роботи.

Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.1 «Вдосконалення програмно-нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах» та Планом науково-дослідних робіт Міністерства оборони України за темою "Організаційні аспекти функціонування системи ФП військовослужбовців Збройних Сил України у сучасних умовах" (номер держреєстрації 0101U001276).

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність та якість навчального процесу пов'язані з раціональним вирішенням навчально-виховних завдань, залежністю кінцевого результату від часу, відповідністю результату меті підготовки певного фахівця [1, 4,

11]. Узагальнення різних підходів до тлумачення критеріїв та показників діагностики ефективності педагогічних процесів дозволило встановити основні ознаки оцінки [10], що є прийнятним для визначення ефективності функціонування системи ФП ВВНЗ, це:

- об'єктивність, що забезпечить можливість оцінити педагогічний процес однозначно, не допускаючи спірних оцінок;
- адекватність – оцінювання саме того процесу, який діагностується;
- нейтральність, однаковість, рівнозначність усіх етапів дослідження.

Мета дослідження – об'єктивна діагностика ефективності функціонування процесу підготовки військових фахівців в аспекті впливу професійно спрямованої технології набуття організаційно-управлінських умінь [2].

Результати дослідження та їх обговорення. За підсумками аналізу понад сорока наукових і документальних джерел, проведеного експертного опитування нами було сконструйовано модель готовності майбутніх фахівців до управління ФП у процесі фахової діяльності для подальшого її впровадження в чинну систему ФП закладів вищої військової освіти [6]. Ця модель виступила діагностичним кшталтом якості «зразок фахівця», який синтезує в собі знання та вміння виконувати професійні функції в процесі перспективної діяльності.

Для отримання об'єктивної оцінки ефективності функціонування процесу підготовки військових фахівців у стінах ВВНЗ до виконання службових питань з керівництва, організації та проведен-

ня ФП, за результатами проведеної роботи, нами визначено структурну модель інтегральної оцінки готовності майбутніх військових професіоналів до управління ФП в підрозділах ЗС [8]. Основою цієї оцінки стало розуміння того, що кожна з її складових постанала показником ефективності заходів педагогічного впливу і використовується для його цілісної діагностики. З метою визначення рівня готовності випускників ВВНЗ до управління ФП у підрозділах ЗС нами визначено ряд діагностичних показників із критеріальною ознакою кожного:

- когнітивний – засвоєння курсантами змісту теоретичних знань з організації ФП у підрозділах ЗС;
- діяльнісний – опанування майбутніми офіцерами методів, прийомів і навичок навчання, розвитку та вдосконалення фізичних і спеціальних якостей військовослужбовців;
- організаційний – набуття курсантами організаційно-управлінських умінь щодо керівництва, планування, контролю, обліку та забезпечення ФП;
- практичний – забезпечення певного рівня фізичного стану організму, сформованості та розвитку у випускників ВВНЗ загальних і спеціальних фізичних якостей.

Завдяки поєднанню елементів експертного опитування за методом Дельфі та використанню авторської інформаційної програми, яку створено за методом сучасної теорії ієрархічних систем Т. Л. Сааті (в її основу покладено принцип парних порівнянь міри переваги однієї складової над іншою), нами визначено кількісну міру ступеня важливості та пріоритетності показників інтегральної оцінки: когнітивного – 0,113, організаційного – 0,438, діяльнісного – 0,265 і практичного – 0,184. Коефіцієнти вагомості складових практичного показника, на думку експертів, становлять: сформованість і розвиток загальних фізичних якостей – 0,327, сформованість і розвиток спеціальних і прикладних фізичних якостей – 0,535, рівень фізичного стану організму – 0,138 [7].

З метою перевірки педагогічних умов упровадження професійно спрямованої технології у систему фізичної підготовки військових фахівців було проведено формуючий експеримент [2]. Завдяки цій технології створено необхідні умови, які сприяли набуттю тими, хто навчається, організаційно-управлінських умінь здійснення в процесі подальшої служби у військах (силах) управління ФП.

Упродовж експериментального періоду з представниками контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп проводилися навчальні заняття відповідно до програм навчальної дисципліни

«Фізичне виховання, спеціальна ФП і спорт», загальна кількість викладання якої становила 724 навчальні години. Загалом відмінностей у кількості видів навчальних занять та форм ФП не було. Однак в ЕГ ці заняття проводилися згідно зі змістом експериментальної навчальної програми із застосуванням дослідного методичного впливу професійно спрямованої технології набуття юнаками організаційно-управлінських умінь [2].

Для отримання раціональної переваги над суцільною діагностикою генеральної сукупності за великою кількістю параметрів та більш точної інформації про досліджуваний контингент юнаків з більш широкою програмою ми застосували вибіркове обстеження індивідів генеральної сукупності виходячи з її штатної чисельності. Обсяг досліджуваної вибірки (n) обмежився 20 % обсягу генеральної сукупності.

З генеральної сукупності (юнаки перших курсів 2006 р. набору до ВВНЗ) було відібрано чотири навчальні групи (n = 60), дві з яких увійшли до складу КГ (n = 31), а дві – до ЕГ (n = 29) вибіркової сукупності. Розмаїтість середніх показників вхідного контролю антропометричних і функціональних даних, рівня фізичної підготовленості та фізичного стану представників КГ й ЕГ, які були залучені до проведення формуючого педагогічного експерименту, не була достовірною (p > 0,05), що засвідчило однорідність досліджуваної вибірки.

Оцінювання рівня теоретичних знань (когнітивний показник інтегральної оцінки) та методичних навичок (діяльнісний показник інтегральної оцінки) було проведено за допомогою тестів об'єктивного контролю, усного опитування та виконання методичних завдань. Визначення рівня організаційно-управлінських умінь (організаційний показник інтегральної оцінки) проводилось під час стажування представників КГ й ЕГ на первинних посадах офіцерського складу у військових частинах ЗС.

За підсумками формуючого педагогічного експерименту проведено визначення рівня розвитку загальних (сила – підтягуванням на перекладині; швидкість – біг на 100 м; витривалість – біг на 3000 м) і спеціальних (комплексні вправи на спритність, біг на 400 м) фізичних якостей (практичний показник інтегральної оцінки) юнаків КГ й ЕГ [5].

Для визначення рівня фізичного стану організму (практичний показник інтегральної оцінки) за показниками антропометричного статусу та функціонування серцево-судинної системи [1] на основі даних, які отримано у стані спокою досліджуваних представників КГ й ЕГ, нами використано високоінформативний спосіб – визначення оцінки індексу фізичного стану (ІФС) за коефіцієнтом О. А. Пирогової [9].

Таблиця 1 – Показники готовності випускників вищої військової школи до управління ФП у підлеглих підрозділах (травень–червень 2011 р.), бал

Показник	КГ (n = 31)		ЕГ (n = 29)		Рівень значимості
	\bar{x}	S	\bar{x}	S	
Когнітивний	3,87	0,34	4,07	0,26	p < 0,05
Діяльнісний	3,87	0,34	4,21	0,41	p < 0,01
Практичний:	–	–	–	–	–
загальні фізичні якості	4,35	0,75	4,86	0,52	p < 0,01
спеціальні фізичні якості	4,23	0,92	4,45	0,83	p > 0,05
фізичний стан	3,65	0,49	3,90	0,41	p < 0,05

Кінцеві результати ефективності впливу дослідного методичного впливу професійно спрямованої технології набуття юнаками ЕГ організаційно-управлінських умінь нами було отримано за результатами складання державного екзамену з навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна ФП і спорт» у травні–червні 2011 р. (табл. 1). Розглянемо ці статистичні дані у порівнянні з кінцевими результатами навчання у вищій військовій школі представників КГ.

За результатами проведення формуючого педагогічного експерименту (див. табл. 1) спостерігаємо статистично достовірну різницю когнітивного та діяльнісного показників готовності представників КГ й ЕГ до організації та проведення форм ФП. Когнітивний показник юнаків ЕГ виявився кращим на 0,2 бала (t = 2,56), а діяльнісний – на 0,34 бала (t = 3,4) порівняно з результатами представників КГ.

Аналіз даних, які отримано після проведення формуючого експерименту (див. табл. 1), засвідчив, що рівень сформованості загальних фізичних якостей у юнаків ЕГ виявився достовірно кращим на 0,51 бала (t = 3,02), спеціальних – на 0,22 бала, проте ця різниця не є достовірною (p > 0,05).

Порівнюючи оцінку фізичного стану організму представників КГ й ЕГ за коефіцієнтом О. А. Пирогової, спостерігаємо статистично достовірну перевагу наведених у таблиці 1 даних юнаків ЕГ на 0,25 бала (t = 2,08) [9].

Середньоквадратичне відхилення (S) показників вихідного контролю рівня складових практичного показника інтегральної оцінки готовності до управління ФП у підпорядкованих підрозділах (див. табл. 1) показує їх загальну меншу варіативність у юнаків ЕГ, що засвідчує більшу однорідність досліджуваного показника саме у представників ЕГ.

Для визначення загального рівня практичного показника інтегральної оцінки [6] готовності курсантів КГ й ЕГ до управління ФП у підпорядкованих підрозділах, використовуючи результати вихідно-

го контролю формуючого педагогічного експерименту (табл. 1) та коефіцієнти вагомості [7] складових практичного показника, скористаємося формулою:

$$Q_4 = \sum_{j=1}^3 z_j = \sum_{j=1}^3 q_j p_j, \quad (1)$$

де: z_j – рівні складових практичного показника інтегральної оцінки (сформованість та розвиток загальних і спеціальних фізичних якостей, рівень фізичного стану організму);

q_j – первинні оцінки складових практичного показника інтегральної оцінки;

p_j – коефіцієнти вагомості складових практичного показника інтегральної оцінки.

За підсумками проведених розрахунків практичний показник інтегральної оцінки готовності юнаків КГ становить:

$$Q(\text{КГ}) = 4,35 \cdot 0,327 + 4,23 \cdot 0,535 + 3,65 \cdot 0,138 = 4,19 \text{ бала.}$$

Практичний показник інтегральної оцінки готовності представників ЕГ становить:

$$Q(\text{ЕГ}) = 4,86 \cdot 0,327 + 4,45 \cdot 0,535 + 3,9 \cdot 0,138 = 4,52 \text{ бала.}$$

Уже на етапі визначення рівня практичного показника інтегральної оцінки у представників ЕГ здійсненим підсумком засвідчено вищий на 0,33 бала результат готовності до управління ФП у підпорядкованих підрозділах.

Під час проведення з випускниками військової школи стажування на первинних посадах офіцерського складу командирами, заступниками командирів і спеціалістами ФП та спорту військових частин проведено незалежну оцінку рівня організаційного показника інтегральної оцінки готовності майбутніх фахівців до управління ФП з урахуванням їх практичної готовності та спроможності організувати та проводити форми ФП з особовим складом підрозділів [2]. Цю оцінку було використано для визначення інтегральної оцінки якості функціонування системи фізичного виховання закладів вищої військової освіти.

Узагальненим вираженням рівня ефективності функціонування навчально-виховного процесу системи ФП ВВНЗ виступила інтегральна оцінка готовності майбутніх офіцерів до здійснення управління ФП у процесі подальшої фахової діяльності з усіх показників за результатами військового стажування та державного екзамену з навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна ФП і спорт».

Для визначення рівня інтегральної оцінки готовності майбутніх офіцерів до управління ФП, використовуючи логічну послідовність її структурної моделі [6], результати формуючого педагогічного експерименту, маючи числові значення

рівнів (див. табл. 1) і коефіцієнти вагомості [7] всіх показників інтегральної оцінки, скористаємося формулою:

$$R = \sum_{j=1}^4 r_j = \sum_{j=1}^4 Q_j \gamma_j, \quad (2)$$

де: r_j – рівні показників інтегральної оцінки;

Q_j – оцінки когнітивного, діяльнісного, організаційного та практичного показників;

γ_j – коефіцієнти вагомості показників інтегральної оцінки.

За підсумками проведених розрахунків інтегральна оцінка готовності юнаків КГ становить:

$$R (КГ) = 3,87 \cdot 0,113 + 3,87 \cdot 0,265 + 4,34 \cdot 0,438 + 4,19 \cdot 0,184 = 4,13 \text{ бала.}$$

Для представників ЕГ інтегральна оцінка готовності становить:

$$R (ЕГ) = 4,07 \cdot 0,113 + 4,21 \cdot 0,265 + 4,66 \cdot 0,438 + 4,52 \cdot 0,184 = 4,45 \text{ бала.}$$

Проведений підрахунок засвідчив, що за результатами цілеспрямованого використання в ЕГ

дослідного методичного впливу у вигляді професійно спрямованої технології набуття організаційно-управлінських умінь [2] рівень інтегральної оцінки готовності випускників ВВНЗ до управління ФП вищий порівняно з рівнем готовності КГ на 0,32 бала.

Висновки. Застосування ціннісно-цільової спрямованості навчально-виховного процесу в площині експериментальної професійно спрямованої системи ФП ВВНЗ забезпечило досягнення достовірно вищого рівня діагностичних показників готовності представників ЕГ до виконання майбутніми військовими професіоналами завдань з управління ФП у підпорядкованих підрозділах. Проведення формуючого експериментального дослідження забезпечило можливість визначення об'єктивної інтегральної оцінки ефективності функціонування процесу підготовки військових фахівців в аспекті впливу системи фізичного виховання.

У перспективі ми спрямовуємо наші дослідження на вдосконалення ефективності функціонування системи фізичного виховання закладів вищої військової освіти.

Література

1. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання / Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімп. л-ра, 2008. – Т. 2. – 367 с.
2. Круцевич Т. Ю. Дослідження впливу технології набуття організаційно-управлінських умінь з управління фізичною підготовкою / Т. Ю. Круцевич, В. М. Красота, О. М. Ольховий // Спорт. вісн. Придніпров'я / Наук.-практ. журн. – Дніпропетровськ: ДДІФКіС, 2013. – № 2 – С. 107–111.
3. Миронов В. В. Обоснование концепции непрерывного обучения руководителей физической подготовки в учебных заведениях МО РФ / В. В. Миронов, В. А. Шейченко, В. Г. Федоров // Военно-профессиональное обучение и физическая подготовка. – СПб.: ВИФК. – 1996. – С. 88–91.
4. Москаленко Н. Оценка эффективности системы физического воспитания в различных ВУЗах Приднепровского региона / Н. Москаленко, Е. Кошелева // Спорт. вісн. Придніпров'я / Наук.-практ. журн. – Дніпропетровськ: ДДІФКіС, 2012. – № 1. – С. 14–18.
5. Наказ Міністра оборони України від 30.12.2009 № 685 «Про затвердження Наставови з фізичної підготовки у Збройних Силах України». – К.: РВВ АГУ ГШ ЗС України, 2009. – 231 с.
6. Ольховий О. М. Модель готовності майбутніх офіцерів до управління фізичною підготовкою / О. М. Ольховий // Фізическое воспитание студентов : науч. журн. – Х.: ХООНОКУ–ХГАДИ. – 2012. – № 3. – С. 94–97.
7. Ольховий О. М. Ваговий коефіцієнт критеріїв інтегральної оцінки готовності майбутніх офіцерів до управління фізичною підготовкою / О. М. Ольховий // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. журн. – Х.: ХОВНОКУ–ХДАДМ. – 2012. – № 11. – С. 67–71.
8. Ольховий О. М. Оцінка готовності майбутніх офіцерів до управління фізичною підготовкою / О. М. Ольховий // Слобожан. наук.-спорт. вісн.: наук.-теорет. журн. – Х.: ХДАФК. – 2012. – № 4. – С. 158–162.
9. Пирогова Е. А. Совершенствование физического состояния человека / Е. А. Пирогова. – К.: Здоров'я. – 1989. – 168 с.
10. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання / за ред. М. Ю. Красовицького. – Івано-Франківськ: Плай. – 2000. – 218 с.
11. Романчук С. В. Фізична підготовка курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ ЗС України: [монографія] / С. В. Романчук. – Л.: АСВ. – 2012. – 367 с.
12. Теория и организация физической подготовки войск / [Л. А. Вейднер-Дубровин, В. В. Миронов, В. А. Шейченко и др.]. – СПб.: ВДКИФК. – 2001. – Ч. 2. – 336 с.

References

1. Krutsevych T. Yu. Theory and methods of physical education / T. Yu. Krutsevych.–K.: Olympic Literature, 2008.–Vol. 2.–367 p.

2. *Krutsevych T. Yu.* Research of the impact of technology for acquirement organizational and managerial skills in physical training management / T. Yu. Krutsevych, V. M. Krasota, O. M. Olkhovyi // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*. – 2013. – N 2. – P. 107–111.

3. *Mironov V. V.* Substantiation of continuous learning of physical training directors in educational institutions of the Russian Federation Ministry of Defense / V. V. Mironov, V. A. Sheichenko, V. G. Fedorov // *Military professional education and physical training*. – St.Petersburg: MIFE, 1996. – P. 88–91.

4. *Moskalenko N.* Evaluation of physical education effectiveness in various universities of Prydniprovskiy region / N. Moskalenko, Ye. Kosheleva // *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*. – 2012. – N 1. – P. 14–18.

5. *Order of the Minister of Defense of Ukraine* from 30.12.2009 № 685 «On approval of Manual on physical training in the Armed Forces of Ukraine». – Kiev: VED General headquarter of AF of Ukraine, 2009. – 231 p.

6. *Olkhovyi O. M.* Model of future officers readiness to managing physical training / O. M. Olkhovyi // *Physical education of students*. – 2012. – N 3. – P. 94–97.

7. *Olkhovyi O. M.* The weighting factor of criteria of integral score of future officers readiness for physical training management / O. M. Olkhovyi // *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. – 2012. – N 11. – P. 67–71.

8. *Olkhovyi O. M.* Evaluation of future officers readiness for physical training management / O. M. Olkhovyi // *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk*. – 2012. – N 4. – P. 158–162.

9. *Pirogova E. A.* Improving the physical condition of individual / Ye. A. Pirogova.–Kiev: Zdorovia, 1989. – 168 p.

10. *Practical educational pedagogic: handbook of theory and methodology of training* / Ed. by M. Yu. Krasovickiy. – Ivano-Frankivsk: Play, 2000. – 218 p.

11. *Romanchuk S. V.* Cadets' physical training in military educational establishments of the Land Forces of Ukraine: [monograph] / S. V. Romanchuk. – Lviv: ALF, 2012. – 367 p.

12. *Theory and organization of physical training of troops*/ L. A. Weidner-Dubrovin, V. V. Mironov, V. A. Sheichenko–St. Petersburg: MIPE, 2001. – Part II. – 336

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Харків
skZirka@email.ua

Надійшла 11.02.2014